YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (toinen jaosto)
15 päivänä tammikuuta 1998 *

Asiassa C-113/97,

jonka Tribunal du travail de Charleroi (Belgia) on saattanut EY:n perustamissopimuksen 177 artiklan nojalla yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen tässä kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa

Henia Babahenini

vastaan

Belgian valtio

ennakkoratkaisun Alger'ssa 26 päivänä huhtikuuta 1976 allekirjoitetun ja yhteisön puolesta 26 päivänä syyskuuta 1978 annetulla neuvoston asetuksella (ETY) N:o 2210/78 (EYVL L 263, s. 1) hyväksytyn, Euroopan talousyhteisön ja Algerian demokraattisen kansantasavallan yhteistyösopimuksen 39 artiklan 1 kohdan tulkinnasta,

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (toinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja R. Schintgen (esittelevä tuomari) sekä tuomarit G. F. Mancini ja G. Hirsch,

* Oikeudenkäyntikieli: ranska.

julkisasiamies: F. G. Jacobs,
kirjaaja: R. Grass,

ottaen huomioon kirjalliset huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Belgian hallitus, asiamiehenään ulkoasiain-, ulkomaankauppa- ja kehitysyhteistyöministeriön pääneuvonantaja Jan Devadder,

— Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehenään oikeudellisen yksikön virkamies M. Wolfcarius,

ottaen huomioon esittelevän tuomarin kertomuksen,

kuultuaan julkisasiamiehen 13.11.1997 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Tribunal du travail de Charleroi on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle 18.3.1997 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 20.3.1997, EY:n perustamissopimuksen 177 artiklan nojalla ennakkoratkaisukysymyksen Alger'ssa 26 päivänä huhtikuuta 1976 allekirjoitetun ja yhteisön puolesta 26 päivänä syyskuuta 1978 annetulla neuvoston asetuksella (ETY) N:o 2210/78 (EYVL L 263, s. 1) hyväksytyn, Euroopan talousyhteisön ja Algerian demokraattisen kansantasavallan yhteistyösopimuksen (jäljempänä sopimus) 39 artiklan 1 kohdan tulkinnasta.

2 Tämä kysymys on esitetty asiassa, jossa asianosaisina ovat Algerian kansalainen Henia Babahenini ja Belgian valtio ja joka koskee vammaisavustuksen epäämistä.

3 Oikeudenkäyntiasiakirjoista ilmenee, että Babahenini on eläkkeellä olevan algerialaisen työntekijän puoliso. Hän asuu aviomiehensä kanssa Belgiassa, jossa tämä aviomies on tehnyt palkattua työtä ja saa Belgian lainsäädännön mukaista vanhuuseläkettä. Babahenini ei ole koskaan itse työskennellyt Belgiassa. On selvää, että hän on fyysisesti vammainen.

4 Babahenini haki 11.9.1995 vammaisavustusta 27.2.1987 annetun Belgian lain (Moniteur belge 1.4.1987, s. 4832) perusteella.

5 Tämän lain 4 §:n 1 momentissa, sellaisena kuin se on muutettuna 20.7.1991 annetulla lailla (Moniteur belge 1.8.1991, s. 16951), säädetään, että vammaisavustuksen saamiseksi henkilöllä on oltava tosiasiallinen asuinpaikka Belgiassa ja että hänen on oltava belgialainen, toisen yhteisön jäsenvaltion kansalainen, valtioton henkilö tai henkilö, jonka kansalaisuutta ei voida määritellä, taikka pakolainen tai hänen on oltava saanut 21 ikävuoteen asti Belgian lainsäädännössä säädettyä korotettua perhelisää. Kyseinen 20.7.1991 annettu laki tuli voimaan 1.1.1992.

6 Belgian toimivaltaiset viranomaiset hylkäsivät 27.9.1995 Babaheninin hakemuksen sillä perusteella, että hän ei täyttänyt 27.2.1987 annetun lain 4 §:n 1 momentissa säädettyä kansalaisuusedellytystä.

7 Babahenini nosti 29.11.1995 tästä päätöksestä kanteen Tribunal du travail de Charleroissa väittäen, että se oli ristiriidassa sopimuksen 39 artiklan 1 kohdan kanssa,

jossa kielletään jäsenvaltion viranomaisia hylkäämästä vaadittuja sosiaaliturvaetuuksia sillä perusteella, että hakija on Algerian kansalainen.

8 Tribunal du travail de Charleroin julkista valtaa edustava virkamies (auditeur du travail) katsoo kuitenkin, ettei Babahenini kuulu sopimuksen 39 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan siitä syystä, että Belgian laissa säädettyä oikeutta vammaisavustuksiin on pidettävä omana oikeutena ja että pääasian kantaja ei itse ole työntekijä.

9 Tribunal du travail de Charleroi pohti, vaikuttaako tämä julkisen vallan edustajan kanta siten, että myös algerialaisen siirtotyöläisen perheenjäseniin yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisesti (ks. analogisesti asia C-18/90, Kziber, tuomio 31.1.1991, Kok. 1991, s. I-199) sovellettavan sopimuksen soveltamisalaa rajoitetaan. Kansallinen tuomioistuin totesi myös, että Babaheniniltä on käsiteltävänä olevassa asiassa evätty hänen vaatimansa etuudet pelkästään hänen kansalaisuutensa perusteella eikä sen vuoksi, että hän ei ole ollut ansiotyössä; toisaalta tätä edellytystä ei ole asetettu ollenkaan oman maan kansalaisille.

10 Koska Tribunal du travail de Charleroi katsoi, että asiaan liittyy yhteisön oikeuden tulkintakysymyksiä, se päätti lykätä asian käsittelyä ja esittää yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

"Voiko jäsenvaltio asetuksella (ETY) N:o 2210/78 hyväksytyn Euroopan talousyhteisön ja Algerian demokraattisen kansantasavallan yhteistyösopimuksen 39 artikla huomioon ottaen kieltäytyä myöntämästä vammaisavustuksia (tässä tapauksessa Belgian 27.2.1987 annetussa laissa säädettyjä avustuksia) sellaiselle vammaiselle algerialaiselle, joka itse ei ole työskennellyt Belgiassa mutta joka asuu siellä puolisonsa kanssa, kun puoliso on Algerian kansalainen, jolle maksetaan belgialaista vanhuuseläkettä?"

11 Aluksi on syytä palauttaa mieleen sopimuksen tarkoitus ja asiaa koskevat määräykset.

12 Sopimuksen tavoitteena on sen 1 artiklan mukaan edistää sopimuspuolten välistä kattavaa yhteistyötä, jolla on tarkoitus edistää Algerian taloudellista ja sosiaalista kehitystä ja sopimuspuolten välisten suhteiden lujittamista. Tämä yhteistyö on I osaston mukaan taloudellista, teknistä ja rahoituksellista, II osaston mukaan se koskee kaupankäyntiä ja III osaston mukaan sosiaalialaa.

13 Yhteistyötä työvoima-asioissa koskevaan III osastoon kuuluvan 39 artiklan 1 kohdassa määrätään seuraavaa:

"Jollei seuraavien kohtien määräyksistä muuta johdu, työntekijät, jotka ovat Algerian kansalaisia, sekä heidän kanssaan asuvat perheenjäsenet saavat sosiaaliturvan alalla hyväkseen järjestelyn, joissa näitä työntekijöitä ei millään tavalla syrjitä sen jäsenvaltion omiin kansalaisiin nähden, jonka alueella he työskentelevät".

14 Tämän artiklan seuraavat kohdat koskevat eri jäsenvaltioissa täyttyneiden vakuutus-, työskentely- ja asumiskausien yhteenlaskemista, perhe-etuuksien myöntämistä yhteisön alueella asuville perheenjäsenille sekä vanhuuden, kuoleman, työtapaturman, ammattitaudin ja työkyvyttömyyden perusteella myönnettävien eläkkeiden ja korvausten siirtämistä Algeriaan.

15 Pääasiasta ilmenee, että kansallinen tuomioistuin pyrkii ennakkoratkaisukysymyksellään ennen kaikkea selvittämään, onko sopimuksen 39 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että sen vastaista on, että jäsenvaltio kieltäytyy myöntämästä sen lain-

säädännön mukaista vammaisavustuksen kaltaista etuutta, joka myönnetään tässä jäsenvaltiossa asuville maan kansalaisille työskentelystä riippumatta, eläkkeellä olevan algerialaisen työntekijän vammaiselle puolisolle, joka asuu aviomiehensä kanssa kyseisessä jäsenvaltiossa, sillä perusteella, että hän on Algerian kansalainen eikä ole koskaan ollut ansiotyössä.

16 Jotta tähän kysymykseen voitaisiin vastata tavalla, josta on hyötyä, on ensin tutkittava sitä, voiko yksityinen oikeussubjekti vedota kansallisessa tuomioistuimessa suoraan sopimuksen 39 artiklan 1 kohtaan, ja toiseksi sitä, voidaanko tätä määräystä soveltaa algerialaisen siirtotyöläisen puolisoon, joka hakee pääasiassa kyseessä olevan kaltaista avustusta jäsenvaltiossa, jossa he asuvat ja jossa hakijan puoliso saa vanhuuseläkettä.

Sopimuksen 39 artiklan 1 kohdan välitön oikeusvaikutus

17 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan (ks. asia C-103/94, Krid, tuomio 5.4.1995, Kok. 1995, s. I-719, 21—23 kohta ja analogisesti em. asia Kziber, tuomion 15—22 kohta; asia C-58/93, Yousfi, tuomio 20.4.1994, Kok. 1994, s. I-1353, 16—18 kohta ja asia C-126/95, Hallouzi-Choho, tuomio 3.10.1996, Kok. 1996, s. I-4807, 19 kohta; nämä tuomiot on annettu Rabatissa 27 päivänä huhtikuuta 1976 allekirjoitetun ja yhteisön puolesta 26 päivänä syyskuuta 1978 annetulla neuvoston asetuksella (ETY) N:o 2211/78 (EYVL L 264, s. 1) hyväksytyn, Euroopan talousyhteisön ja Marokon kuningaskunnan yhteistyösopimuksen 41 artiklan 1 kohdasta, jolla on sama sanamuoto kuin ETY:n ja Algerian yhteistyösopimuksen 39 artiklan 1 kohdalla) sopimuksen 39 artiklan 1 kohta, jossa todetaan selvästi, täsmällisesti ja ehdottomasti kielto syrjiä kansalaisuuden perusteella algerialaisia työntekijöitä ja heidän kanssaan asuvia perheenjäseniä sosiaaliturvan alalla, sisältää selvän ja täsmällisen velvollisuuden, joka ei edellytä tullakseen voimaan tai ollakseen tehokas mitään myöhempää toimea muuten kuin saman artiklan 2, 3 ja 4 kohtien osalta.

Näissä tuomioissa yhteisöjen tuomioistuin lisäsi, että sopimuksen tavoitteena oleva sopimuspuolten välisen kattavan yhteistyön edistäminen erityisesti työvoima-asioissa vahvistaa sen, että 39 artiklan 1 kohdan mukainen syrjintäkiellon periaate sääntelee suoraan oikeussubjektien oikeudellista tilannetta.

18 Yhteisöjen tuomioistuin on katsonut tältä osin (ks. em. asia Krid, tuomion 24 kohta ja analogisesti em. asia Kziber, tuomion 23 kohta; em. asia Yousfi, tuomion 19 kohta ja em. asia Hallouzi-Choho, tuomion 20 kohta), että tällä määräyksellä on välitön oikeusvaikutus, joten ne oikeussubjektit, joihin sitä sovelletaan, voivat vedota siihen kansallisissa tuomioistuimissa.

Sopimuksen 39 artiklan 1 kohdan soveltamisala

19 Jotta voitaisiin määritellä sopimuksen 39 artiklan 1 kohdan syrjintäkiellon periaatteen soveltamisala, on tarkasteltava toisaalta sitä, kuuluuko pääasian kantajan kaltainen henkilö tämän artiklan henkilölliseen soveltamisalaan, ja toisaalta sitä, kuuluuko pääasiassa kyseessä olevan Belgian laissa säädetyn vammaisavustuksen kaltainen etuus tässä määräyksessä tarkoitetun sosiaaliturvan alaan.

20 Sopimuksen 39 artiklan 1 kohdan henkilöllisestä soveltamisalasta on ensiksi todettava, että määräystä voidaan soveltaa ensinnäkin työntekijöihin, jotka ovat Algerian kansalaisia, jolloin tämä käsite kattaa vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti (ks. em. asia Krid, tuomion 26 kohta ja analogisesti em. asia Kziber, tuomion 27 kohta, em. asia Yousfi, tuomion 21 kohta ja em. asia Hallouzi-Choho, tuomion 22 kohta) sekä yhä työelämässä olevat työntekijät että sellaiset jo työnteon lopettaneet henkilöt, jotka ovat saavuttaneet vanhuuseläkkeen saamiseksi vaadittavan iän.

21 Lisäksi on huomattava, että sopimuksen 39 artiklan 1 kohta soveltuu myös näiden työntekijöiden perheenjäseniin, jotka asuvat heidän kanssaan jäsenvaltiossa, jossa he ovat tai ovat olleet töissä.

22 Näin ollen sopimuksen 39 artiklan 1 kohdassa tarkoitetaan pääasian kantajan kaltaista henkilöä, joka on algerialaisen siirtotyöläisen puoliso, joka asuu tämän siirtotyöläisen kanssa siinä jäsenvaltiossa, jossa tämä työntekijä siellä työskenneltyään saa vanhuuseläkettä.

23 Belgian valtio vastustaa kuitenkin sitä, että Algerian kansalainen, joka on algerialaisen siirtotyöläisen puoliso mutta joka ei ole koskaan itse ollut työntekijä, voisi vedota sopimuksen 39 artiklan 1 kohdan määräyksiin saadakseen Belgian laissa säädetyn vammaisavustuksen kaltaisen etuuden, sillä perusteella että tätä etuutta pidetään kyseisessä kansallisessa lainsäädännössä omana oikeutena eikä asianomaisen siirtotyöläisen perheenjäsenen saamana johdannaisena oikeutena.

24 Tältä osin on riittävää todeta, että sopimuksen 39 artiklan 1 kohdan henkilöllinen soveltamisala ei ole sama kuin sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisön alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin, itsenäisiin ammatinharjoittajiin ja heidän perheenjäseniinsä 14 päivänä kesäkuuta 1971 annetun asetuksen (ETY) N:o 1408/71 2 artiklassa määritelty soveltamisala, sellaisena kuin tämä asetus on muutettuna ja ajan tasalle saatettuna 2 päivänä kesäkuuta 1983 annetulla neuvoston asetuksella (ETY) N:o 2001/83 (EYVL L 230, s. 6), joten oikeuskäytäntöä, jossa tehdään ero siirtotyöläisten perheenjäsenten johdannaisten ja omien oikeuksien välillä asetuksen N:o 1408/71 osalta ja jota on myös hiljattain täsmennetty asiassa C-308/93, Cabanis-Issarte, 30.4.1996 annetulla tuomiolla (Kok. 1996, s. I-2097), ei voida soveltaa sopimuksen yhteydessä, kuten edellä mainitussa asiassa Krid annetun tuomion 39 kohdasta ilmenee (ks. analogisesti em. asia Kziber ja em. asia Hallouzi-Choho, tuomion 30 kohta).

25 Pääasian kantajan kaltainen henkilö kuuluu siten sopimuksen 39 artiklan 1 kohdan henkilölliseen soveltamisalaan riippumatta siitä, onko hänen vaatimansa etuus myönnetty sen saajalle omana oikeutena vai algerialaisen siirtotyöläisen perheenjäsenelle myönnettävänä oikeutena.

26 Toiseksi on kyse tämän määräyksen käsitteestä sosiaaliturva, ja edellä mainitussa asiassa Krid annetusta tuomiosta (32 kohta) ja analogisesti edellä mainituissa asioissa Kziber (25 kohta), Yousfi (24 kohta) ja Hallouzi-Choho (25 kohta) annetuista tuomioista voidaan päätellä, että se on ymmärrettävä samalla tavalla kuin vastaava käsite asetuksessa N:o 1408/71.

27 Asetuksen N:o 1408/71 4 artiklan 2 a kohdan b alakohdassa (ks. myös asetuksen 10 a artiklan 1 kohta ja asetuksen liite II a) mainitaan kuitenkin nimenomaisesti siitä lähtien, kun asetus on muutettu 30.4.1992 annetulla neuvoston asetuksella N:o 1247/92 (EYVL L 136, s. 1), etuudet, joilla pyritään takaamaan vammaisten erityissuojelu. Toisaalta jo ennen tätä asetuksen N:o 1408/71 muuttamista oli asiassa 187/73, Callemeyn, 28.5.1974 annetusta tuomiosta (Kok. 1974, s. 553) lähtien vakiintuneen oikeuskäytännön mukaista, että vammaisavustukset kuuluvat tämän asetuksen asialliseen soveltamisalaan sen 4 artiklan 1 kohdan b alakohdan perusteella, jossa viitataan nimenomaisesti "työkyvyttömyysetuuksiin" (ks. vastaavasti myös em. asia Yousfi, tuomion 25 kohta).

28 Näin ollen Belgian laissa säädetyn kaltainen vammaisavustus kuuluu asetuksen N:o 1408/71 asialliseen soveltamisalaan ja siten sopimuksen 39 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan.

29 Tämän vuoksi sopimuksen 39 artiklan 1 kohdasta ilmenevä periaate, jonka mukaan algerialaisten siirtotyöläisten ja heidän kanssaan asuvien perheenjäsenten sosiaaliturvaan ei liity minkäänlaista kansalaisuuteen perustuvaa syrjintää niiden jäsenvaltioiden omiin kansalaisiin nähden, joissa he työskentelevät, merkitsee sitä, että

määräyksessä tarkoitetut henkilöt voivat vaatia vammaisavustuksia samoin edellytyksin kuin kyseisten jäsenvaltioiden kansalaiset.

30 Tämän periaatteen vastaisena on siten pidettävä sitä, että määräyksessä tarkoitettuihin henkilöihin sovelletaan paitsi kyseisen jäsenvaltion kansalaisuutta koskevaa edellytystä, jonka tämän jäsenvaltion kansalaiset välttämättä täyttävät, myös edellytystä, jonka mukaan kyseistä sosiaaliturvaetuutta hakevan on pitänyt olla ansiotyössä, kun tällaista edellytystä ei ole asetettu oman maan kansalaisille, kuten kansallinen tuomioistuin korostaa.

31 Näin ollen sopimuksen 39 artiklan 1 kohdan mukainen kansalaisuuteen perustuvan syrjinnän kieltävä periaate sosiaaliturvan alalla tarkoittaa sitä, että algerialaisen siirtotyöläisen puolisolta ei voida evätä tätä etuutta, kun tämä puoliso asuu siinä jäsenvaltiossa, jossa työntekijä on työskennellyt, ja täyttää kaikki muut paitsi kansalaisuutta koskevan edellytyksen saadakseen Belgian laissa säädetyn vammaisavustuksen kaltaisen etuuden, joka myönnetään kyseisessä jäsenvaltiossa asuville henkilöille.

32 Esitettyyn kysymykseen on kaiken edellä olevan perusteella vastattava, että sopimuksen 39 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että sen vastaista on, että jäsenvaltio kieltäytyy myöntämästä sen lainsäädännön mukaista vammaisavustuksen kaltaista etuutta, joka myönnetään tässä jäsenvaltiossa asuville maan kansalaisille työskentelystä riippumatta, eläkkeellä olevan algerialaisen työntekijän vammaiselle puolisolle, joka asuu aviomiehensä kanssa kyseisessä jäsenvaltiossa, sillä perusteella, että hän on Algerian kansalainen eikä ole koskaan ollut ansiotyössä.

Oikeudenkäyntikulut

33 Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneille Belgian hallitukselle ja Euroopan yhteisöjen komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida

määrätä korvattaviksi. Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (toinen jaosto)

on ratkaissut Tribunal du travail de Charleroin 18.3.1997 tekemällään päätöksellä esittämän kysymyksen seuraavasti:

Alger'ssa 26 päivänä huhtikuuta 1976 allekirjoitetun ja yhteisön puolesta 26 päivänä syyskuuta 1978 annetulla neuvoston asetuksella (ETY) N:o 2210/78 hyväksytyn, Euroopan talousyhteisön ja Algerian demokraattisen kansantasavallan yhteistyösopimuksen 39 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että sen vastaista on, että jäsenvaltio kieltäytyy myöntämästä sen lainsäädännön mukaista vammaisavustuksen kaltaista etuutta, joka myönnetään tässä jäsenvaltiossa asuville maan kansalaisille työskentelystä riippumatta, eläkkeellä olevan algerialaisen työntekijän vammaiselle puolisolle, joka asuu aviomiehensä kanssa kyseisessä jäsenvaltiossa, sillä perusteella, että hän on Algerian kansalainen eikä ole koskaan ollut ansiotyössä.

Schintgen Mancini Hirsch

Julistettiin Luxemburgissa 15 päivänä tammikuuta 1998.

R. Grass

kirjaaja

R. Schintgen

toisen jaoston puheenjohtaja